

Streszczenie

FUNKCJE SPOŁECZNE MUZYKI. ANALIZA SOCJOLOGICZNA DZIAŁAŃ PILOTAŻOWYCH W SZKOŁACH MUZYCZNYCH W LATACH 2012–2016

W dysertacji dokonano analizy społeczno-kulturowego wymiaru pilotażowych działań podejmowanych w szkolnictwie artystycznym muzycznym w latach 2012-2016, których efektem były zmiany programowe wskazujące kierunki dalszego rozwoju szkolnictwa muzycznego. Rozważania te podjęto w kontekście społecznego charakteru muzyki i funkcji, jaką ona pełni w społeczeństwie.

Szkolnictwo artystyczne kształci w dziedzinie muzyki, plastyki, baletu, cyrku, a o jego wyjątkowości zaświadcza indywidualne podejście do ucznia w relacji mistrz-uczeń. System szkolnictwa artystycznego to blisko 1000 (630-podczas prowadzenia pilotażu) szkół i placówek artystycznych oraz dziewiętnaście uczelni, w których kształcą się blisko 95 tysięcy uczniów i ponad 14 tysięcy studentów¹. Nadzorowane jest przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a zadania organu sprawującego nadzór nad szkołami artystycznymi stopnia podstawowego i średniego sprawuje Centrum Edukacji Artystycznej. W latach 2007–2017 funkcjonowała publiczna placówka dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli szkół artystycznych Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych.

W organizacji szkolnictwa artystycznego zachodzą zmiany. Dokonują się one pod wpływem doświadczeń, rozwoju kompetencji zarządczych kadry dyrektorskiej, doskonalenia funkcjonowania szkół, a także zmian społecznych. Trwa ciągły, naturalny proces, który w swym charakterze społecznym i artystycznym jest uzasadniony.

Przedmiotem autorskich badań pracy doktorskiej są szkoły pilotażowe i działania podejmowane przez nie w celu wypracowania rozwiązań wskazujących kierunki rozwoju dla szkolnictwa artystycznego muzycznego w perspektywie pełnienia przez muzykę społecznych funkcji. Aby tak zdefiniowany przedmiot badań zaprezentować, niezbędne było przedstawienie definicji kultury w aspekcie socjologicznym, założeń teorii odnoszących się do socjologii kultury i zaprezentowanie poglądów jej przedstawicieli. W pracy omówiono jeden z aspektów społecznych kultury – muzykę, która pełni

¹ Za: <https://www.gov.pl/web/archiwum-kulturaisport/szkolnictwo-artystyczne-w-polsce> [2022].

w społeczeństwie wielorakie funkcje. To one stały się odniesieniem prowadzonych badań w kontekście zmian pilotażowych realizowanych przez wybrane szkoły muzyczne w latach 2012-2016. Przedstawiono również charakterystykę szkolnictwa artystycznego, w tym muzycznego, jego historię, znaczenie, zakres funkcjonowania. Analizowano również sposób funkcjonowania podmiotów monitorujących i wspierających zmiany w szkolnictwie artystycznym, czyli Centrum Edukacji Artystycznej i Centrum Edukacji Nauczycieli Szkolnictwa Artystycznego, w tym doradztwa metodycznego. Przedstawiono założenia pilotażu w szkołach muzycznych I i II stopnia, przyczyny jego wprowadzenia, sekwencję wydarzeń związanych z prowadzeniem pilotażu i efekty realizacji tego eksperymentu, czyli ramy prawne sankcjonujące zmiany pilotażowe i nowe podstawy programowe.

Przyjęty temat pracy wynika z osobistych zainteresowań i doświadczeń autorki zdobytych z perspektywy pełnienia funkcji dyrektora szkoły pilotażowej, doradcy metodycznego, współkoordynatora powstawania podstaw programowych, dyrektora Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych i wice-dyrektora Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Niniejsza praca jest próbą całościowego omówienia, usystematyzowania i naukowego zbadania w kontekście socjologicznym tematyki związanej z pilotażem zmian w szkolnictwie artystycznym muzycznym ukierunkowanych na społeczne funkcje muzyki. Głównym jej celem jest zdiagnozowanie programowej kondycji szkolnictwa muzycznego w latach 2012-2016 w kontekście społecznej funkcji muzyki na postawie działalności szkół pilotażowych.

Postawione cele dysertacji, teoretyczny kontekst przedmiotu badań, postawione problemy i hipotezy badawcze, wachlarz zastosowanych metod podczas autorskich badań empirycznych, weryfikacja postawionych hipotez wyznaczyły następującą strukturę niniejszej pracy. Jest to klasyczny układ dysertacji o charakterze empirycznym składającej się z trzech części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej.

W części pierwszej przywołano socjologiczne ujęcie przedmiotu badań w kontekście socjologii kultury i socjologii muzyki. Przedstawiono różne interpretacje związane z definicją pojęcia kultura. Dokonano prezentacji myśli socjologicznych na temat kultury bytu, kultury społecznej i symbolicznej. W sposób szczególny zwrócono się ku muzyce, przedstawiając socjologiczne refleksje na jej temat, prezentując teorie najbardziej reprezentatywnych socjologów. Rozdział ten podsumowują socjologiczne myśli o muzyce publikowane w Polsce.

Druga część przedstawia procedurę badań empirycznych. Zaprezentowano cele badań, określono główny problem badawczy i wynikające z niego problemy szczegółowe, postawiono główną hipotezę badawczą i sześć hipotez szczegółowych, które zostały poddane weryfikacji. W tym celu dokonano wyboru metod badawczych, opisano je, wyznaczono techniki i narzędzia badawcze zastosowane w badaniach empirycznych.

Nakreślony przedmiot badań wymagał szczegółowego opisu na podstawie dokumentacji projektu pilotażowego zgodnie z realizacją nakreślonego celu dokumentacyjnego. Dlatego poświęcono tym zagadnieniom osobny rozdział. Zatem kolejny rozdział charakteryzuje szkolnictwo artystyczne w Polsce, począwszy od jego historii, opisu systemu, podstaw prawnych funkcjonowania, organów nadzorujących ten typ szkolnictwa. Zaakcentowana została kulturotwórcza i promocyjna działalność szkolnictwa artystycznego, wskazując na inwestycje i programy dotacyjne jemu dedykowane. Druga część rozdziału to charakterystyka szkolnictwa muzycznego I i II stopnia, jego cele, funkcje, korzyści płynące z edukacji muzycznej. Przedstawiono najważniejsze aspekty życia szkoły muzycznej eksponując rolę pedagoga-mistrza.

W części empirycznej zamieszczono trzy rozdziały. Czwarty rozdział, jako pierwszy badawczy weryfikuje hipotezę związaną z pilotażem, podając przyczyny zmian, strategię zarządzania zmianą, zakres zmian programowych w szkolnictwie muzycznym I i II stopnia, w tym podstaw programowych ukierunkowanych na realizację społecznych funkcji nauki.

Piąty rozdział, monograficzny traktuje o powstaniu Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych, prawnych podstawach funkcjonowania tej instytucji, strukturze organizacyjnej, zakresie organizowanych szkoleń. Treści tego rozdziału pokazują w jaki sposób Centrum wspomagało nauczycieli i dyrektorów w trakcie zmiany, a także w jakie kompetencje wyposażało nauczycieli, ażeby mogli osiągnąć ze swoimi uczniami opisany model absolwenta, ukierunkowany na funkcjonowanie w środowisku muzycznym. W tym celu został przedstawiony też zainaugurowany w trakcie zmian model doradcy metodycznego w szkolnictwie artystycznym.

Ostatni, szósty rozdział traktuje o autonomii szkół muzycznych w wymiarze społecznym i indywidualnym. W tym zakresie wskazuje na przejawy funkcji estetycznej, ekspresyjnej i wychowawczej muzyki w autonomicznych wyborach treści merytorycznych składających się na programy edukacyjne. Odnosi się także do komunikacyjnych i integracyjnych funkcji muzyki. Weryfikuje realizację funkcji

tożsamościowej, użytkowej i rozrywkowej muzyki w zakresie zmian jakie zaszły w szkolnictwie muzycznym.

Pracę kończy podsumowanie zweryfikowanych hipotez i zestaw wniosków.

Słowa kluczowe: socjologia kultury, szkolnictwo artystyczne, szkolnictwo muzyczne, pilotaż, autonomia.